

Església de Santa Maria de les Esglésies

Navàs

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector central del terme municipal. Parròquia de Sant Cugat del Racó.
Emplaçament A Navàs prendre pista forestal asfaltada en direcció a Sant Cugat del Racó. 1 km abans d'arribar a St Cugat trencall a l'esquerra (sud) 200 m
Alçada: 485

Coordenades:

Latitud: 41.89269
Longitud: 1.82257
UTM Est (X): 402324
UTM Nord (Y): 4638532

Classificació

Número de fitxa 08141 - 443
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Romànic Modern
Segle X-XVII
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Esquerdes estructurals, interior en mal estat, humitats.
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIL
Observacions protecció: Pla Especial Urbanístic de Protecció del patrimoni i catàleg de béns arquitectònics, històrics i ambientals de Navàs (Bages), 2018, amb el núm. 40.01.EA. Núm. registre BCIL: 13957-I Publicació DOGC: 29/04/2019
Data aprovació: dc., 20/02/2019 - 12:00
Número inventari
Generalitat i altres

inventaris	IPA 16865
Accés	Fàcil
Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada accessible
Titular:	08140A005000290000IY

Fitxes associades:[Les Esglésies \(masia\)](#)[Mas de les Esglésies \(jaciment\)](#)[Tenants d'altar preromànics de Santa Maria de les Esglésies](#)[Església de Sant Cugat del Racó](#)**Autoria de la fitxa** Jordi Piñero Subirana**Data de registre de la** dc., 15/09/2021 - 10:56**fitxa:**

Descripció

Església d'origen romànic (del segle XI) que conserva actualment visible la capçalera d'aquesta època i que va ser remodelada al segle XVI amb una nau més llarga que en modificava completament l'estructura originària. Es troba emplaçada al costat d'una masia coneguda també com les Esglésies, i és relativament a prop d'una altra església romànica de gran interès, com és Sant Cugat del Racó. El temple actual és d'una sola nau amb la capçalera orientada més o menys al nord (amb un lleuger desplaçament a l'oest) i té una petita absidiola al costat de llevant, així com la sagristia a ponent. Tanmateix, l'església romànica originària tenia una planta en forma de creu grega molt semblant a la de Sant Cugat del Racó.

Així doncs, fins ara es creia que només es conservava la capçalera d'època romànica, amb la seva l'absidiola lateral i el mur posterior. Aquest mur presenta la característica decoració llombarda, amb faixes verticals i arcuacions cegues, i té una finestra central d'arc de mig punt. L'absidiola és coberta interiorment amb volta de quart d'esfera i té dues petites finestres també d'arc de mig punt, i exteriorment manté la coberta originària, amb lloses de pedra. En les descripcions que es feien de l'obra romànica es donava per entès que el temple primitiu ja tenia l'orientació actual, en l'eix nord-sud. Tanmateix, a partir dels treballs de neteja que s'hi han portat a terme recentment queda clar que l'església romànica estava orientada a l'est i tenia la planta en forma de creu grega, amb dues absidioles laterals, igual que la de Sant Cugat del Racó. Concretament, les neteges efectuades al sector est han posat al descobert una extensió de l'església primitiva per aquesta banda: ha aparegut un cos central capçat amb absis i una absidiola situada al sud que devia ser semblant a la que ja es coneixia; aquesta última molt malmesa. Encara que aquests resultats s'han de considerar provisionals, són prou clars per extreure'n les conclusions abans esmentades. Segons això, Santa Maria de les Esglésies havia estat un temple molt similar al de Sant Cugat del Racó i d'unes dimensions també similars. Tradicionalment ja s'havien observat semblances entre les dues construccions, però es considerava que les Esglésies era una versió en petites proporcions de Sant Cugat. Amb les recents troballes les Esglésies guanya pes i s'equipara amb Sant Cugat. Això obre la porta a noves i suggerents interpretacions d'aquestes dues esglésies tan singulars i tan properes l'una de l'altra. És interessant perquè les Esglésies depenia del monestir de Sant Llorenç prop Bagà i Sant Cugat del de Ripoll, per la qual cosa es pot deduir que, tot i les seves similituds, representaven projectes en certa manera rivals.

Pel que fa a la part de l'església d'època moderna, corresponent a la nau actual, podem dir que es caracteritza per unes façanes pràcticament cegues. La de migdia, curiosament, no té cap porta; tan sols una estreta finestra en forma d'espitllera i un ampli campanar d'espada amb dos ulls que corona l'església. És a la façana de ponent on hi trobem l'únic portal d'accés en forma d'arc de mig punt emmarcat per grans dovelles recolzades sobre una imposta en cadascun dels brancals. A la clau de l'arc hi ha una inscripció de

l'any 1574. Al costat esquerra d'aquest mur sobresurt un petit cos quadrat que correspon a la sagristia: l'última construcció que es va fer en el conjunt. Els paraments de l'obra romànica són fets amb petits carreus disposats en filades no del tot regulars, mentre que en la resta de l'edifici són de maçoneria, amb restes d'arrebossat de calç.

L'interior del temple és cobert amb una volta de canó que conserva restes de pintura mural. Als peus de la nau es manté l'estructura de fusta, força malmesa, d'un petit cor. Els barrots de la barana són treballats i tenen també restes de policromia. El paviment conté la làpida d'una tomba datada el 1797.

Observacions:

Informació facilitada per Josep M. Badia i Jaume Obradors

Història

Al lloc de les Esglésies ja hi ha documentats vestigis arqueològics d'època ibèrica i romana, així com una necròpolis alt-medieval de tombes excavades a la roca que es troba ben bé a tocar de la façana sud de l'església i que seria anterior a aquesta. Tot això indica que l'indret ja era un lloc sagrat probablement des d'antic.

En època alt-medieval el lloc s'anomenava *Ecclesias Clavatas*, i és documentat l'any 926. L'església apareix citada en l'acta de consagració i dotació del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, l'any 983. Aquest any a l'indret d'*Ecclesias Clavatas* hi havia una "domus" (que caldria interpretar com un petit monestir femení) dedicada a santa Maria, sant Llorenç, sant Pere i sant Joan. Josep M. BADIA (1988: 163) creu que abans d'aquest petit monestir hi havia al pla de les Esglésies quatre nuclis de vida eremítica, que més tard passaren a fer vida comunitària per influència de l'esmentat monestir, i es centraren en una sola església, la de Santa Maria, que reuniria les advocacions de les altres esglésies ermitanes. Aquest seria el significat del terme *Ecclesias Clavatas*, que s'hauria d'entendre en el sentit de "esglésies clavades" o "enclavament amb esglésies". Al mateix temps, també hi havia l'alou *Ecclesias Clavatas*, sobre el qual hi ha hagut molta confusió i que, segons Badia, no s'ha de confondre amb el lloc d'*Ecclesias Clavatas*. Tal com hem dit, el lloc és al voltant de Santa Maria de les Esglésies, mentre que l'alou estava situat a la zona de Taurons, i no incloïa ni Santa Maria de les Esglésies ni la major part de la parròquia de Sant Cugat.

De la primera església preromànica se'n conserven dos tenants d'altar, que actualment sostenen l'ara de Sant Cugat del Racó. Una nova església, romànica, es va consagrar l'any 1038. El 1258 tenim una referència explícita del fet que aquesta església, que depenia del monestir Sant Llorenç prop Bagà, va acollir un grup de donades per indicació del seu abat. La comunitat no deuria estar gaire desenvolupada, ja que com a representant se cita una tal Maria moniali, i no se sap si es regien per una regla ni si aquesta era la benedictina, com caldria suposar per la dependència del monestir mare.

La vida monàstica no va durar gaire, i al segle XIV ja no n'hi havia. Aleshores Les Esglésies ja només era parròquia. L'any 1326 el monestir de Sant Llorenç prop Bagà es va vendre la batllia i el mas de les Esglésies al donzell Pere de Santa Eulàlia, habitant del Castell de Súria, i el 1362 en Berenguer de les Esglésies actua com a batlle i procurador del dit Santa Eulàlia. El monestir del Berguedà, però, va mantenir alguns alous a la zona i continuà percebent els delmes almenys fins al segle XVII. De fet, cal dir que el territori al voltant de les Esglésies constituïa algun tipus de demarcació jurisdiccional, que en el seu origen depenia del monestir de Sant Llorenç prop Bagà. Segons Josep M. Badia, aquest territori quedava fora del terme del castell de Castelladral. De les dades que hem referit es desprèn també que els habitants de la

masia de les Esglésies, que portaven el cognom Esglésies, assumien les funcions de la batllia d'aquesta demarcació. La masia de les Esglésies consta en el fogatge de 1553.

El 1580 Santa Maria de les Esglésies consta com a annexa de Sant Cugat Salou. En aquesta època l'església fou remodelada completament i fou aleshores quan va prendre l'aspecte actual, de manera que la part romànica va quedar integrada a la capçalera del nou temple. Al mur de ponent s'hi construí el portal que encara avui hi dona accés (s'hi llegeix la data de 1574 a la dovella central).

Les esglésies de l'actual municipi de Navàs pertanyien al bisbat d'Urgell, i quan l'any 1593 es creà el de Solsona s'hi van traspasar. Però Sant Cugat i Santa Maria de les Esglésies eren una excepció, i la pertinença d'aquesta parròquia al monestir de Ripoll va comportar diferents discòrdies entre els abats de Ripoll i els bisbes, sobretot referent a la provisió del capellà.

Segons el cadastre de 1746 Sant Cugat i les Esglésies tenien vuit propietaris de masos. La meitat hi vivien. Encara que el cadastre assigna un sol mas a cada propietari, se sap que molts d'ells en tenien de secundaris. La parròquia posseïa Cal Mas i Cal Gemilà, que era una casa sense terres al costat de l'església. Les propietats més destacables eren els masos de les Esglésies i els Cellers.

L'any 1774 el bisbe de Solsona firmà una concòrdia amb l'abat de Ripoll pel qual li cedia tota la jurisdicció sobre Sant Cugat. El 1835 la parròquia de Sant Cugat va passar a estar sota l'administració del bisbat de Vic, i el 1874 va quedar agregada definitivament al bisbat de Solsona.

Santa Maria de les Esglésies feia anys que estava fora de culte i s'havia utilitzat en els darrers temps com a magatzem. Pel que fa a la propietat, era tradició que pertanyia al bisbat, encara que no n'hi ha documentació que ho acrediti. Recentment ha estat objecte d'un procés d'immatriculació a favor del bisbat, amb la intenció que se'n faci una cessió d'ús per a l'Ajuntament. També en aquests darrers anys membres del Centre Excursionista de Navàs, amb l'assessorament de Josep M. Badia, han portat a terme treballs de neteja a l'entorn del temple, cosa que ha posat al descobert la planta originària de l'església romànica.

Bibliografia

ABADAL, R. (1926-1952). "Els diplomes carolingis a Catalunya". *Catalunya Carolingia*, vol II. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, p. 164.

BADIA, J.M. (1988). "Navàs". *Història del Bages*, Volum II. Edicions Parcir. Manresa, 1988, p. 155-182.

BENET, A. (1984). "Santa Maria de les Esglésies". *Catalunya Romànica*, vol. XI. Barcelona, p. 345-346.

CAIXAL, ÀLVAR; VILAMALA, Imma i altres (2018). *Pla Especial Urbanístic de protecció del patrimoni i catàleg de béns arquitectònics, històrics i ambientals de Navàs (Bages)*. Ajuntament de Navàs. Fitxes 40.01.EA.

GAVIN, J. (1979). *Inventari d'Esglésies*. Bages, vol. 5. Arxiu Gavin. Barcelona: 142.

Enllaços d'interès:

[Blog de Maria Estruch "Arrels"](#)

